

lekatni pejzaž čakavskoga sjeverozapada. Njome su jasno i nedvosmisleno razgraničeni dijalekatski entiteti na hrvatskome sjeverozapadu, a jedan od njih, starinački ekavski, precizno je portretiran na autoričinoj dijalekatskoj karti, koja je pak osobit prinos hrvatskoj dijalektologiji, napose čakavologiji.

Riječju, rasprava Silvane Vranić Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi izuzetno je vrijedan prilog kroatističkome jezikoslovlju s konca 20. stoljeća, osobito hrvatskoj dijalektologiji gdje je potreba za sintezama ovakvoga tipa akutna i u tek započetom stoljeću i tisućljeću.

Iva Lukežić

OTOK U STRUJI VREMENA I PERĀ

Goran Kalogjera
KORČULA KOJE VIŠE NEMA

(Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Rijeka, 2005.)

Najnovijim naslovom – *Korčula koje više nema* – Goran Kalogjera nastavlja s vrijednim priložima korčulanistici. Jedan je od zaslužnih da se književna i kulturna baština *insulae nigrae* sustavno istražuje i objelodanjuje. Stoga žalim što nema i njegovoga udjela u *Danima Petra Šegedina* odnosno u *Zborniku radova s toga skupa* (prir. D. Jelčić, Gradska knjižnica Ivan Vidali, Korčula 2006.).

Pored interesa za povijest kroatistike, povijest makedonsko-hrvatskih književnih i kulturnih prožimanja Kalogjera gaji interes za suvremenu znanstveno-fantastičnu i krimi-prozu, za riječku književnu scenu i udio mlađih i najmlađih na toj sceni. Širina navedenih interesa nije ga skrenula u površan pristup rodnome otoku. Od intelektualaca očekujemo kultur(al)ni internacionalizam i kozmopolitizam,

širinu koja nadilazi spomeničko veličanje svoga dvorišta i uopće "dvorišni horizont". No, više im vjerujemo ako tu širinu potkrijepe sjećanjem na *primalni krik*. Na zavičajnu splav. Jer, stvarna ili izmišljena točka početka uvjetuje neku neumitnu točku završetka, ontološkog i ontičkog. Svakome pripada njegovo osvrtnje unazad, mnemonični hod niz vrijeme i prostore. Kalogjera ide redom: *Hrvatsko pjesništvo na otoku Korčuli* (1993.), *Iz književne baštine otoka Korčule* (1994.), *Znameniti Korčulani* (1995.), *Bratimsko pjesništvo grada Korčule, Korčulanska pera / Leksikon* (2003.) te *Korčula koje više nema* (2005.). U međuvremenu objavio je niz naslova koji se referiraju na prethodno navedena druga interesna književno-kulturna područja. Na tragu otočnosti jest i novopokrenuta korčulanska

biblioteka Žilković kojoj je glavnim i odgovornim urednikom Goran Kalogjera.

Naslovom *Korčula koje više nema* autor rekonstruira zavičajni *amarkord*. Obnavlja ga nostalgично – fotografijom na naslovnici knjige koja u dosluhu s naslovom djela sasvim jasno sugerira smjer i polje interesa. Čitatelju se tako već s korica (korice likovno riješila Mia Kalogjera) otvaraju neki zagubljeni svjetovi kakvi su pripadni osobnoj i društvenoj prošlosti, sjećanju uopće kako bi naspram zaborava dozvao neko (ne) davno trajanje.

Na skoro tristotinjak stranica autor je rasporedio dvadeset i pet članaka manje-više ujednačene duljine počevši od povijesno-periodizacijske studije *Problem periodizacije književnog stvaralaštva na otoku Korčuli* do zaključnoga teksta *Srđan Duhović – pjesnik u sjeni*. Knjigu prati *Bilješka o piscu, Završna napomena te Abecedarij autora*. Iz *Završne napomene* saznajemo da su neki tekstovi po prvi puta tiskani upravo u toj knjizi. Ostali su za ovu priliku dopunjeni a prethodno tiskani u otočnim godišnjacima, korčulanskom i blatskom te znanstvenim časopisima riječkoga Filozofskoga fakulteta.

Težišna pretpostavka prvoga članka (studije) jest da je legitimno razumijevati korčulansku književnost kao respektabilni dio hrvatske i europske književnosti jer je od 15. stoljeća do naših dana iznjedrila niz intelektualaca i književnika. Dotiče se Kastropilove razdiobe, nekih dilematskih točaka poput one da korčulanski poslenici (ni)su bili izolirani od matičnih događanja obzirom na otočnu distancu, da uobičajene razdiobe odnosno stilski pravci (ne) odgovaraju samosvojnom otočnom

stvaralaštvu i zbog toga što su mnogi veliki dio života proveli diljem europskih prijestolnica, primjerice Baničević, Paletin, Tolentić, Petrović. Kalogjera nasuprot tome podsjeća da je dokaz matičnim, hrvatskim strujanjima i na otočjoj “periferiji” bio ilirac, Matija Kapor. *Postoje neosporni dokazi da su korčulanski književnici osjećali književna strujanja i njima se priklanjali u onoj mjeri u kojoj su im to dozvoljavale prilike i talent. Renesansa se osjetila u Korčuli (...) koja (...) nije se oglašila na barok i dala je svog predstavnika Kanavelića. Prosvjetiteljske težnje i slijeđenje šenoinskog modela evidentni su u djelu Petra Franasovića dok stilsku formaciju moderne svojim djelom predstavlja Rikard Nikolić (str. 7-8).*

Posebnu dionicu toga članka čini pitanje latinитета, pitanje liturgijskih crkvenih pjesama, sećentističke duhovno-nabožne lirike, otočne epike i napokon modernih i suvremenih kretanja. Zaključuje sociološki zanimljivom tezom: samo oni Korčulani koji su izbivali s Korčule nositelji su naprednih kretanja u književnosti. Tako je među inima s Kaporom, Anićem, Šegedinom, Vučetićem i Dragojevićem.

“Pregled po vjekovima” književnih i znanstvenih uradaka Korčulana na latinskom i talijanskom jeziku kreće od činjenice da se većina otočnih književnika služila trima jezicima – narodnim (hrvatskim), latinskim i talijanskim izuzev nekolicine koji su ustrajali u narodnome jeziku. Od Luke Tolentića, *primusa* hrvatskoga/korčulanskoga latinитета 15. stoljeća do Nikole Petrovića-Petreo u širokome je luku i pregledno iznesen prinos Korčulana na sva tri spomenuta jezika.

Korčulanski rukopis svetačke legende o Ivanu Krstitelju pod nazivom Versi Ivana Krstitelja dio je otočne baštine unatoč tome što, drži Kalogjera, nije pouzdano gdje je nastao. Jezik pjesme više asocira na to da ju je pisao Hvaranin ili Dubrovčanin. Kalogjera je prethodnim knjigama otvorio svoj interes za bogatstvo bratimskog pjesništva odnosno staroga hrvatskoga duhovnoga pjesništva. Tako u *Pjesmarici bratovštine Svih Svetih*, jednoj od najstarijih uopće, o kojoj piše i u knjizi *Bratimsko pjesništvo grada Korčule* (HFD, Rijeka 1998., str. 59-131) nema pjesme o Ivanu Krstitelju što je zaintrigiralo vrsnoga znalca Vida Vuletića Vukasovića da dalje istražuje. Njegov trag slijedi Kalogjera ne samo uz Ivana Krstitelja nego i uz sv. Mihovila, starokršćansku mučenicu Katarinu, Franju Asiškoga, svetoga Mikulu i svetoga Martina uz opasku autorovu da je starinski rukopis *Pjesmarice Svih Svetih* vjerojatno sadržavao i druge stišne legende.

Kompozicijska shema korčulanskih bratimskih pjesama čije je izvorište lik Bogorodice tekst je koji naglašava mjesto marijanske motivike u bratimskom ranom pjesništvu. Tako je u spominjanoj pjesmarici bratovštine Svih Svetih, Blažene Djevice Marije od Utjehe te Svetoga Roka nadasve zastupljena Bogorodica. Autor tematizira gradbene osobitosti tih marijanskih pjesama poput shematiziranih uzvika, dramatizacijske elemente (plač), gradbenu matricu dijaloškoga varijeteta, tzv. shematskoga varijeteta te neka shematska odstupanja.

Tekstom naslovljenim *Promišljanje o autorima koji su mogli uzeti učešća u tekstovima korčulanskih pjesmarica bra-*

tovština Svetog Roka i Blažene Djevice Marije od Utjehe autor nastupa polemički. Ujedno rekapitulira svoje stavove spram korčulanskih pjesmarica iscrpno izloženima u spominjanoj studiji *Bratimsko pjesništvo otoka Korčule*. Isključuje mogućnost da su stihovima u *Pjesmarici bratovštine Svih Svetih* prisutni Kanavelić i Draginić, ali dopušta da je njihov trag moguć u *Pjesmarici Sv. Roka*. Ne želeći u ovome prikazu, koliko god površnim bio, neujednačeno istaknuti težišne stavove svakoga pojedinog članka, ipak valja napomenuti da je u ovome, diskusiji otvorenome članku, autor vrlo iscrpno i argumentirano nanizao problematične točke u pristupu prozvanoga autora Bože Baničevića.

Stihovlje Marka Geričića Korčulanina na latinskome i talijanskome jeziku jest sažeti portret korčulanskoga manje poznatog baroknoga pjesnika (Ghericeo, 1669. – 1716.). Korčula se ne može podičiti brojnim latinistima, napominje autor, pa je tim izazovnije vrednovati iole vrijednih tragova. Postavivši načelno pitanje kako rangirati toga visoko obrazovanoga poetu u kontekst dalmatinskoga i hrvatskoga latinizma, Kalogjera drži da se radi o odstupanju: *Geričić je potpuno različit (...) uopće se ne uklapa u kontekst grupacije s kojom je, s obzirom na blizinu Dubrovnika, mogao biti u kontaktu* (str. 85). Njegov ukupni pjesnički opus, nama poznat - devet latinskih i petnaest talijanskih pjesničkih zapisa - *ne predstavljaju značajan prinos korčulanskome latinitetu i talijanističkome pjesništvu, ali ih u kontekstu kulturne baštine ne želim ignorirati, zaključuje Kalogjera, jer su još jedna potvrda korčulanske proeuropske otvorenosti i kulturno-umjetničkih dosega.*

Korčulanski conte u službi austrijske i francuske vlasti kraći je repetitorij iznimne i zanimljive životne i radne putanje visoko pozicioniranoga činovnika, uglednika Vicka Ismaellija.

Pojava udvorničkog pjesništva u gradu Korčuli dotiče se specifičnoga, krajnje pragmatičnoga stihotvorna žanra – naročito korištenoga tijekom 19. stoljeća u Dalmaciji i na Korčuli. Temom se otvara sociologiji i psihologiji stvaranja te sociologiji recepcije pomodnih žanrova koje su poznavale i druge književne sredine.

Korčulanski mitovi, legende i povijesna realnost nacrt je za jednu uzbudljivu smotru predajnih ostataka na tlu Korčule. Legenda o čarskome knezu Crnomiru, aura nad mogućom vezom starih Grka, Antenora i Trojanaca, ishodišna točka Marka Pola i grad Korčula provokativni su podijum za (re)konstrukcije uloge mitske baštine u suvremenoj kultur(al)noj korčulanističkoj topici. No, Kalogjera s gorčinom i kritički primjećuje da Korčula ima bogat niz zaslužnih a nedovoljno cijenjenih i polovično vrednovanih vrljih pojedinaca kojima bi valjalo posvetiti dužnu medijsku pažnju *da ih ne bi progutao zaborav. Korčulanske ulice, trgovi i šetališta trebaju nositi njihova imena jer je i to primjeren način da ih otrgnemo zaboravu* (str. 117). Tematski dodiran je članak pod naslovom *Lokalna predaja o Crnomirima, česta inspiracija korčulanskih književnika*.

Korčulani i sveučilište u Padovi kraći je presjek povijesti padovanskoga učilišta s aspekta korčulanskih studenata koji su od renesansnih vremena bili česti padovanski studenti. Tako je jedan od prvih davne

1550. godine bio Jakov Arneri postigavši doktorat kanonskoga i građanskoga prava. Baničević, Žilković, Vidošić, braća Petrović, Geričić i drugi. Popisi padovanskih Korčulana sežu tek od konca 17. st. te podatci o prethodnima nisu pouzdani. Korčulani su uglavnom studirali pravne znanosti, često stjecali dvostruke doktorate i bili u intelektualnome smislu cvijet padovanskoga rasadišta znanja. Tekst naslovljen *Prilog Korčulana europskoj diplomaciji* unekoliko se nadovezuje na izloženi članak jer ističe visoke intelektualne i političke predispozicije mnogih respektabilnih otočana. U nizu navedenih političko-diplomatskih uglednika autor podsjeća na otočane Petra Šegedina i Zvonimira Šeparovića.

Korčulanska knjižna kultura odnosi se na grad Korčulu kao *grad od ugleda* koji je već od 13. stoljeća imao svoj statut. Ugledna biskupska biblioteka, plemićke i prosperitetne građanske (pučke) obitelji dičile su se raznovrsnošću, brojnošću knjiga i širinom interesa i višejezičnim pismenima. Književna djelatnost otoka i posebice istoimenoga grada formirala se kroz duga stoljeća pisanja, prepisivanja, tiskanja, prevođenja od srednjovjekovnih bratimskih pjesmarica i drugih književnih, pravnih, vjerskih, političkih i drugih arhivskih pisanih tragova koji su na ponos potomcima te predstavljaju kulturno blago Korčule i naše pisane riječi uopće.

Pismo Matije Kapora Inoćencu Čuliću od 17. siječnja 1816. godine rasprava je kojom se autor kritički nadovezuje na Ambroza Kapora i njegov tekst u *Zborniku otoka Korčule* br. 3. a tiče se korespondencije Matije Kapora i Inoćenca Čulića i njihove skrbi za Kanaveličev opus.

Rizničar korčulanske književne i kulturne baštine tekst je kojim se rekapitulira prinos i značaj Vida Vuletića Vukasovića kao povjesnika korčulanske kulture, umjetnosti i života uopće. Usto autor naglašava vrijednost nekih izvora (Vinko Foretić, Franko Oreb) za izučavanje Vukasovićeve pristupa baštini. Nema korčulanista koji se nije dotakao, pozvao ili barem obavijestio o povijesnim spoznajama do kojih je Vukasović dolazio pa tako i Kalogjera s mnogo poštovanja navodi u svojim raspravama upravo "rizničarev" stav o mnogim relevantnim temama iz područja Kalogjerina korčulanističkoga interesa.

Tekst *O jednom Vukasovićevu* navodu da se među Korčulanskim narodnim počasticama kriju stihovi Petra Kanavelića na neki je način proširivanje teme iz prethodnoga članka. Svjedoči naime o autorovu respektiranju Vukasovićeve stava o pjesmi *Mladici* koju potonji pripisuje Kanaveliću iako postoje dvojbe o autorstvu.

Književna baština Blata na otoku Korčuli te tekst *Prvijenci Smokvice* nastojanje je autora da književno-povijesno proširi svoj interes osim grada Korčule i na druga otočna mjesta. Iscrpno, kulturološkim pogledom kreće od prvih zapisa o mještanima koji su obilježili svoja mjesta, o raseljenim, iseljenim, o povratničkim sudbinama velikih lokalpatriota i narodnih pregalaca do u nedavnu prošlost.

Tekstom "*Korčula koje više nema u tekstovima*" F. Klisure, P. Giunia i D. Foretića autor pohvalnim ocjenjuje zapise i evociranja Frana Klisure o prostoru i vremenu našeg djetinjstva i naše mladosti (koja) ostaje samo u maglovitim sjećanjima

i na ponekoj fotografiji (str. 205). Također se osvrće na Petra Giunia, zaljubljenika u more, žanr tzv. popularno-znanstvene novele koju je preferirao. Autor cijeni Giunijev poseban stil izvješćivanja koji je u sebi nosio karakteristike dobrog stilista i nadarenog pripovjedača (str. 211). Treći od naslovom članka navedenih jest Dalibor Foretić, o kojem autor piše s pijetetom. Ističe Foretićeve *Pisma s otoka* kao izraz mediteranskoga osjećanja života. Baštinnjena pismenost, snaga jednog Kanavelića, humor i satira Draginića, liričnost Šegedina, domoljublje jednog Rozanovića – sve to Kalogjera čuti u Foretićeve književnome peru.

Neispunjena želja Vinka Ivančevića naslov je kratkoga ali ne manje vrijednoga priloga posvećenoga jednome od najaktivnijih istraživača, kroničara, promotora i povjesničara korčulanske brodogradnje (str. 221). Kalogjera drži da je Ivančević nezaobilazan u niski vrijednih i zaslužnih korčulanskih pregalaca i žali što nije veliki dio vlastita knjižnoga blaga s područja pomorstva namijenio Korčuli nego je darovao Dubrovniku. Ujedno kritički intonira odnos svojih otočana spram Ivaniševića: *Korčula ga* (Ivaniševića, op. D. B. K.) *nažalost ne vrednuje poput Vinka Foretića. Stoga sam sklon zaključku da se na njegovom primjeru može govoriti o lokalnom znanstveniku kojega njegov rodni grad, a ni hrvatska znanost nisu prepoznali kao znanstvenika od formata, no, nažalost, njegovu sudbinu dijele mnogi "harni" Korčulani.* (str. 225)

Spisateljice otoka Korčule duži je članak i tematska razrada, čak dopuna natuknicama autorovih *Korčulanskih pera*. Povod je, kako Kalogjera s početka

toga teksta navodi, "stručna recenzija" Danijele Bačić-Karković na spomenuta *Pera* u kojima (da) je ukazala na mali broj zastupljenosti "ženskoga pisma" među inim "muškim perima". Podsjećam: u rečenome Leksikonu Kalogjera je nanizao oko dvjesto četrdeset natuknica. Tek petnaestak odnosi se na ženska pera, što je (o)tužno, ali jest "slika stanja" kakvo reflektiraju manje-više sve kultur(al)ne sredine kroz povijest, dakako, uz neke izuzetke. (...) No, tema ženske zastupljenosti u gradnji jedne duhovne sredine tema je za neku drugu prigodu i okular sociologije književnosti i antropologiju kulture. Budimo zadovoljni da je ovaj autor sakupio makar i taj petpostotni uzorak (D. Bačić-Karković, *Ispis razgranate garde duhovnjaka*, Novi list, 11. kolovoza 2003., str. 32). Nakon višekratne, temeljite pretrage dostupne građe Kalogjera zaključuje: stvarno je iznenađujuće da književna povijest bilježi tako mali udio žena u književnosti, pa tako i na Korčuli. O nekom ozbiljnijem udjelu ženskoga pisanja – izuzev Vice Tulić-Krzić iz 18. stoljeća – može se govoriti tek od pedesetih godina prošloga stoljeća, napominje autor.

Valja naglasiti: iscrpan tekst, zapravo prvi, koliko mi je poznato, na temu panoramskoga pregleda korčulanskoga pjesništva po osnovi rodne pripadnosti valja zahvaliti Kalogjeri koji kritički zaključuje taj članak: *Usud ovih darovitih otočanki (...) jeste živjeti i stvarati u sredini koja za ovu vrst umjetničkog izražavanja nema puno senzibiliteta* (str. 252).

Iskonsko pjesništvo Izvora Oreba portretira svestranoga umjetnika a povod jest zbirka pjesama *I suza mi pade*.

Kalogjera zaključuje nisku članaka kraćim tekstovima *Kršćanski humanizam Dinka Andrijića Jerkova* motiviran željom da se stručno i ljudski odredi spram više rukopisa navedenoga autora te tekstom *Srđan Duhović – pjesnik u sjeni*. Andrijić Jerkov i Srđan Duhović su Kalogjerini suvremenici te je tako simbolički zaokružena koncepcija knjige: od davnih do nedavnih i suvremenih otočnih pregalaca izručiti čitatelju mnogoliko blago pisane riječi i drugih kultur(al)nih prinosa jedne sredine koja ima i njeguje svoj identitet i posebnosti. Autor je s puno truda opisivao te posebnosti ne zanemarišvi u njima i ono općeljudsko i sveknjiževno.

Danijela Bačić-Karković